

FÜLÖP Ilona

AMÉRIKAI MAGYAR KÖLTŐKRŐL

KÖLTŐ VOLT-E FÜLÖP ILONA?

Irtta: BÁN OSZKÁR

Bán Oszkár

A mult év elején az amerikai magyar költőről írt tanulmányaim egyikében ismertettem Fülöp Ilona "Tulipános Láda" című verses könyvét, amely az életében kivételesen népszerű kitűnő író verseit tartalmazza. Fülöp Ilona szabadverseket írt. "Szabadversre nincs szabály," írtam a cikkben. "A rimelő, zart formájú versekhez szokott olvasó hiába keresi a megszokott hangokat az ilyen látszólag zabolátlan versekben." Rövid idő múltán tudomásomra jutott, hogy egy az amerikai "emigráció" egyik tagja "nagyon fel volt háborodva Fülöp Ilona idézett versein." Miután megtudtam a "felháborodott" kritikus kilétét és címét, írtam neki és megkértem arra, hogy közölje velem a szabadversből Fülöp Ilona versével kapcsolatban alkotott véleményét. Őszintén megvallom, hogy abban reménykedtem, hogy a szabadvers kérdése fölött érdekes és esetleg tanulságos vita fejlődhet ki. Nem az történt. Azt a választ kaptam, hogy – a levélíró szerint – csak Fülöp Ilona volna hivatott eldönteni, hogy költő volt-e vagy nem. "Én azt hiszem," így szól a levél, "hogy ő szépíró akart lenni, mert, ha költő akart volna lenni több verskötetet írt volna, helyesebben: első verskötetének megjelenése után írt volna még verseket." Kétségek ébredtek bennem afölött, hogy így író által írt versek száma dönti-e el, hogy költő volt-e az illető vagy nem. De fölvetődött a gondolataimban az a kérdés, hogy valóban miért nem írt verseket Fülöp Ilona egész életében; miért írta a könyvében összegyűjtött 28 verset egy esztendő leforgása alatt 40-es éveinek elején és aztán miért hallgatott el örökre mint versíró. Talán csakugyan elidegenítette a versírástól az a gondolat, hogy "költőnek lenni folyton megújuló fájdalom," ahogyan a hozám intézett levél mondja.

"Szabadság" 1967 Júl. 28.

Akkortájt ismerkedtem meg Tehel Lászlóval, egy figyelemre érdemes amerikai magyar költővel, aki körülbelül 30 évvel ezelőtt egyszerre, váratlanul örökre elhallgatott és most csöndes visszavonultságban él Washingtonban hűséges feleségével. Tehel versei Göndör Ferencz "Az Ember" című new yorki hetilapjában és az Amerikai Magyar Népszavában jelentek meg. Vasváry Ödön hívta fel figyelmemet Tehel verseire, amelyekről rövidesen irni fogok. Tehel és Fülöp Ilona ismerték egymást. Fülöp Ilona New Yorkban élt és az Amerikai Magyar Népszava szerkesztőségének volt tagja. Tehel Washingtonban dolgozott. Leveleztek. Tehel rendelkezésemre bocsájtotta Fülöp Ilona három levelét. Az egyik, amelynek a dátuma 1932 december 8, azt hiszem válasznak minősíthető arra a kérdésre, hogy költő akart-e lenni, helyesebben: költőnek akart-e számíttatni Fülöp Ilona. Így hangzik:

"Igazán minden nekikészülődés és előzetes meg-

fontolás nélkül kezdtem verseket irni egy esztendővel ezelőtt, a legelsőt vagy két hónapig nem mertem senkinek sem megmutatni, és magam voltam legjobb meglepve, amikor másoknak is tetszett. Maga a versírás olyan örömet szerez, hogy minden elismerő sor már Istentől ráadás, amiért még valamiképen külön hálásnak kell lennem valamikor."

Tehel László, aki rimes és zárt formájú verseket írt, mint költőt becsülte Fülöp Ilonát. 1934-ben egy verset írt hozzá, amelyből kitűnik, hogy semmi kétsége nem volt afelől, hogy Fülöp Ilona költő. Így hangzik Tehel verse:

FÜLÖP ILONÁNAK

Ez nem az én életem.
Az én életem ujjongó, piros élet.
Ebbe a buta szürkeségbe lelkem
Csak beletévedt . . .
Ez nem az én életem.

Az én életem könnyes harmóniája
Szép örömeknek . . . Nem is vettem észre:
Köd esett rája . . .

De már kezd a szürkesség
S a köd szakadni. Nótás kedvvel köszönti
Szivem a Napot, sugarát beissza
És széjjelönti . . .

Dalos Hugom, áldottak
A dalok itt, ma, — és áldott aki bírja
Hittel, — ki lelkét könnyes, bus, mosolygó
Dalokba sirja.

Dalos Hugom, de jó, hogy
Eljöttél hozzám dalra hívó követnek!
Csak simogass, szidj, korholj meg anyásan,
Szívvel, — követlek.

Tehel László Fülöp honához intézett verses elismerése nagyon megörvendeztetett. Tudtam más költőkről is, akik szabadverset irtak, mint például Walt Whitman aki szélesen hőmpölygő és halhatatlan szabadversben énekelt Amerikáról a mult században az amerikai demokrácia halhatatlan fejlődésének vemhes évtizedeiben. Ismertem a még mindig életben lévő 80 év körüli magyar költő, Kassák Lajos verseit, amelyek szintén élettel buzognak és tudtam azt is, hogy voltak és vannak magyar költők is, akik szintén irtak szabadverset. Így például Petőfi Sándor Apostola is szabadvers. Tudtam azt is, hogy az ós Biblia is gazdag szebbnél szebb versekben és mindegyik szabadvers.

Nem lévén mindennapos biblia olvasó, ámbár az Ó és az Uj Szövetség meg van a könyvtáramban magyar és angol nyelven, megkértem Vasváry Ödönt, hogy fejtse ki véleményét a szabadversről.

“A keleti népek beszédében a prózát és költeményt nagyon vékonyka kerítés határolja el,” írta Vasváry válaszlevelében. “A zsidó nép heves, forró vérű keleti nép, amely pillanatok alatt reagál külső hatásokra és az adott pillanat hatása alatt kész cselekedni. Az ősi prózairók egyuttal költők is voltak — számukra gyerekjáték volt a prózából a poézisba lendülni, különösen ha nagy dolgokról volt szó vagy erős indulatokról.

“Nos és a szabadvers. A Bibliában vannak a világ legrégebb költeményei úgy ahogy azok spontán — rögtönözve — születtek. Nincs szó hosszú töprengés eredménye képen született, gondos, szigorú formába szorított versekről. A Bibliai költői **rögtönző költők voltak.**

“Az első legtermészetesebben született versek szabad versek voltak. A görög-latin kultúra szorította először szabályokba — és kérdés: nem volt-e ez hasonló ahhoz, mintha a költészetet kényszerzubbonyba préselték volna. Ez a kultúra metrikussá tette a poézist, nem az átérzést, hanem a szavakkal és verslábakkal való manipulálást, azoknak hangzását tévéen legfőbb szabályul. A rimeket a görög-latin kultúra nem ismerte, vagy ha ismerte is, nem tartotta érdemesnek arra, hogy a poézisba iktassa. Később kombinálták valamennyit: érzést, verslábakat, rimeket, hangzást.

“A szabadvers visszatérése lázadás volt a poézis túlzottan mesterkéltté tétele ellen (akárcsak

modern zene.) Aki tehát tagadja a szabadvers létjogosultságát tájékozatlanságáról tesz bizonyosságot.”

Ezen gondolatok lejegyzésével nem az a célunk, hogy lekicsinyeljünk a rim és vers ritmus szerepét a versírásban, hanem az, hogy rámutassunk arra és hangsúlyozzuk, hogy a csilingelő rim és a pattogó ritmus még nem tesz verssé egy verset és — következés képpen — a szép szabadvers is vers. A szép, az igazi vers, a jó, igazi költők agyában nemelőre kiszámított formában terem meg. Az igazi költő majdnem öntudatlanul szüli meg versét olyan formában, amilyen illik rá, akár szonett, akár fősí nyolcas akár szabadvers ez a forma. El sem tudnám képzelni például Walt Whitman verseit rimekben. Szintegy valami nagyon költői, nagyon értékes szépség veszne el, ha valaki megkísérelné átírni rimes versekbe Jób

Dávid 23-ik zsoltára, hogy csak egyet említsünk a 150 közül, a Miatyánk vagy a Hegyi Beszéd költői szépsége, lendülete értéket nyerjen. Halhatatlan elbeszélő költemények, lírai versek, himnuszok és odák ezek, amelyek a magyar Bibliafordító Károlyi Gáspár még érdes nyelvén is mint csodálatos szépséggel zengő versek hangzanak.

A modern szabadvers, az olyan szabadvers, amelyeneket Fülöp Ilona irt, a költői alkotó munka egyik legnéhezebb formája. A rim, a versláb szűkös határai nem gátolják szabad röptében. Csak a lélek, a szív üteme, az ár és apály ritmusa, a mennydörgés robaja, a vasuti mozdony, az automobil, a földalatti és a magasvasutak lármája, és az űrhajók suhanása szabályozzák a szabadvers formáját. És szerelmi verseket is lehet írni szabadversben, de költő legyen az írójuk. Fülöp Ilona irt is egy ilyen verset. A címe: LECKE. Csak 13 befejező sorát közöljük:

a szigorú élettanár mindjárt a helyemre küldött
lenézően, gunyosan, hogy: hát ezt hogy nem lehet
tudni!

s most újra a szíven ütött gyerek vagyok,
s a padra borulva sírok,
és míg mások akadozva, hamisan, érzéstelenül
szeretik

magát:

én magamban, hangtalanul, hibátlan
érzéssel, gögösen és dacosan,
az egész szívemmel
elálmodom, de az egész szerelmet,
gyönyörűen.

kovács kisasszony az egyest csak adja másnak.

Egy a szerelemben csalatkozott, megcsalt asz-
szony kesergését zengi ez a néhány éneklő sor,
amely úgy hangzik, mint egy halk hárfa szóló.

Meg vagyok győződve arról, hogy Fülöp Ilona
költő volt.

